

ՓՈԽՆՁ

ԹԻԻ 819

ՇԱԲԱԹ

1873 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ամասիայէն օգոս. 20 թուով գրուած նամակի մը մէջ հետեւեալ տողերը կարդացինք :

« Ամասիայ վիճակին մէջ ազգային Սահմանադրութիւնը գործադրելու համար Պատրիարքարանի կողմանէ հոս եկող գեր. Տ. Պետրոս վարդապետը քաղաքի մէջ նստած է . Մամսն ու Մարգարէն մէկ մէկ վարդապետ դրկած է իրեն գործադրել , բայց անոնք ալ նստած են . ամենեւին գործ տեսնուած չունի , և եթէ այսպէս երթայ՝ տեսնուելիք ալ չէ : Մարգարէնցիք առաւել կ'ընենք . Մարգարէն երկու վարդապետ կայ , Յովհաննէս և Կարապետ . Մարգարէնցիք Սահմանադրութիւնը չեն ընդունիր . գործեալ բողոք տուեր են տեղւոյն Գայմագամին , թէ « Օսմանեան տէրութենէ զատ ուրիշ տէրութիւն չենք ճանչնար , մտնք Սահմանադրութիւն ըսելով թագաւորութիւն պիտի հաստատեն » : Գայմագամն ալ ըսեր է , որ ասանկ բողոքադրով չըլլար , չունի զողորմութիւնը եւ իրենց ստորադրութեամբքը խնդրագիր առնորպէս « զի պէտք եղածը անօրինակ » :

Այնչափ չեմք մեղադրել Մարգարէնուն մէջ Սահմանադրութեան դէմ ելնող քանի մ'անձինքն , և ներքի է դոցա ազդեցութեամբ ըրած չորսօրոտութիւնը , քանի որ կնկատեմք թէ նոյն իսկ մայրաքաղաքի մէջ , նոյն իսկ Զմիւռնիոյ պէտնշանաւոր քաղաքի մը մէջ կ'ընտանայ այնպիսի անձինք , որ յանձնական կրից մընալ առնեն ջանք ու միջոց ի գործ կ'ընեն ազգային Սահմանադրութիւնը խախտելու , և ազգային ամեն գործ իրենց ուղածին պէս իրենց մատին փաթկնու համար : Այսպիսիք անխղճաբար իրենց ազգին դէմ չորսօրոտութիւն և մատնութիւն ալ կ'ընեն առ կառավարութիւնն , խեղճերը չ'ընտանալով թէ կառավարութիւնը քաջ համազում է իւր բազմադարեան հպատակ Հայոց ազգին տարօրինակ հաւատարմութեան ու անձնութեան :

Չեմք դիտել , թէ զերարտուի Տ. Պետրոս վարդապետ ինչո՞ւ մինչև ցարդ անդործ նստած է Ամասիայ մէջ և ո՞րու կապուտ : Իւր պարտքն է , քանիցս քաղաքութեամբ յորդորել Մարգարէնուն մէջ Սահմանադրութեան գործադրութեան դէմ ելողները , և եթէ գործեալ անուղղայ մնան՝ այդ քաղաքին մէջ ալ գործադրել սահմանադրութիւնը , ի բաց թողլով անուղղայները : Կարծեմք , այսպիսի հրահանգ մ'ուղղուած է իրեն , և եթէ ուղղուած ալ չըլլայ՝ Սահմանադրութիւնը կապահանջէ որ քուէարկութեան համար հրաւեր կարգուի ամենուն , և կա-

րեւորութիւն չտայ քուէի չմանակցողներուն :

Գեր. Տ. Պետրոս վարդապետէն ներս կ'ընդունէ , միանգամայն յիշեցունել իրեն թէ պարտքն է տեղական կառավարութեան ալ երթալ , և հերքելու մանց կողմանէ տրուած արտաւոյք բողոքները : Ըսել , թէ մեր Սահմանադրութիւնը Բ. Դրան կողմանէ քննուած՝ վաւերացուած և կայսերական ընդհանուր օրինադրքին մէջ անցած ու տպագրուած է , և ո՛չ ոք կարող է համարձակիլ այն օրինաց դէմ ելնել , կամ՝ չյանդիմանել դէմ ելողները ու առանց պատասխանատուութեան մնալ : Գեր. Պետրոս վարդապետ տեղեակ է այս ամենուն , և մենք չա՛տ աղէկ խօսիլ դիտէ . ուստի կը զարմանամք թէ ինչո՞ւ անշարժ նստած է և իւր պարտքն ու պաշտօնը անձամբ չկատարէր : Ամասիայ վիճակին մէջ այսպէս երկար ժամանակ մնալով իւր առաջնորդութեան տակ գտնուող Սերասիայ վիճակին ալ մնաս կուտայ : Հավիւն իւր հօտին քով դռնուելու , և գիշեր ու ցերեկ անքուն հսկելու է :

Կ'իմաստէմք , որ ուրիշ անգամ գործեալ այս խնդրոյն վրայ խօսիլ չատկուիմք :

Այս առթիւ Ամասիայ վիճակայնոց ալ քանի մը խօսք ուղղել պարտ կ'համարեմք մեզ , ո՛չ միայն իբրեւ խմբագիր այլ նաեւ իբրեւ երեսփոխան Ամասիայ վիճակին :

Թերեւս ամենք այսինքն Սահմանադրութեան գործադրութեան դէմ ելողներն այնպէս կ'կարծեն , թէ երբ Սահմանադրութիւնը գործադրուի , երբ ժողովներն հաստատուին , իրենց բողոքները՝ եթէ ունին , անշուշտ կ'մնան ու կ'սեղ-դուին : Չարաչար կ'ստալին , եթէ այս կարծիքն ունին . թո՛ղ կազմուին ժողովներն , և իրենք ներկայացունեն իրենց բողոքներն ու խնդիրները . եթէ արդարութեամբ չ'ընեն , Պատրիարքարան կայ , լրագրէր կան , կրնան բողոք բառնալ . և մեք ահա հրապարակաւ խօսք կուտամք իրենց՝ իրենց արդար ու օրինաւոր բողոքները հրատարակել , և պաշտպանել չէ՛ թէ մեր կարողութեան չափ , այլ տուել :

Մարգարէնցիք , յարգեցէ՛ք օրէնքը , հեռացուցէ՛ք ձենէ կիւրքը . և ահա՛ այն ատեն կ'ընենք ուղիղ ճանապարհը :

Չորեքշաբթի առուր թուով ծանուցինք Սղթամարայ կաթողիկոսական խնդրոյն յանձնաժողովոյն երկուշաբթի օրը նիստ բնեն :

Այս նստին մէջ վերջին անգամ հեռագիր քաշուեր է Յովհաննէ վարդապետին , որ մայրաքաղաքս դոյ և հաստատէ թաւառուր որդապանի վրայ ըրած ամբաստանութիւնները :

Չարմանօք կըսեմք , թէ Խաչատուր որդապանի դէմ անցեալները յանուն յիշեալ վարդապետին հրատարակեալ յայտարարութեան տետրին հեղինակն ինք չէ եղեր , այլ՝ ուրիշները զայն խմբագրել և հրատարակել տուեր են յանուն վարդապետին : Կարծեմք Սղթամարայ խնդրոյն մէջ տեսնուած այսպիսի խաբէական դարձուածոց հեղինակներն պիտի երեւան ելնեն ու խայտառակուին , երբ վարդապետը Պոլսոյ դոյ ու հարցաքննութեան ենթարկուի :

Ճանապարհորդի մը պատմութեան նոյն յերով , արդէն ճամբայ ելած ըլլալու է վարդապետը :

Սղթամարայ մէջ վերջին օրերու Երեմիա եպիսկոպոսի ձեռօք անցած տխուր անցից վրայ՝ դեռ մանրամասն տեղեկութիւն չկայ :

Վսեմախոյլ Աբրահամ պէյ Երամեան՝ անմահ յիշատակաց արժանի ազգասիրտ կան մեծ գործ մի գործեց այս օրերս , 250 լիրա շնորհելով Գումգափուի գրական կեդրոն վարժարանին՝ հաստատ եկամուտ չ'ընելու համար :

Նորին վսեմութիւնը այսպիսի ազգօգուտ գործերով կապացուցանէ , թէ ինքը տանց պէս մտալած չէ իւր ազգը , կ'սիրէ զանի , և պատրաստ է ձեռնառնել նորա օգտին ու յառաջադիմութեան համար :

Կհրաւիրեմք մեր ձեռնհաս ազգայինները՝ հետեւիլ վսեմախոյլ Աբրահամ պէյի այս գիւյացողական օրինակին , թօթափելով իրենցմէ անտարբերութեան սգին :

Օրադրոյ և Մամիկ խմբագիրք հինգշաբթի օրը լրագրական վերատեսչին ներկայացան , յատկապէս կանչուած ըլլալով Վսեմ վերատեսուչն Պառնաւեան Էֆէնտիի ազգարարութեան վրայ՝ ծանուցել է թէ իրենք խոսիւ և անվտանգ կերպիւ կ'ընեն Պատրիարքին դէմ . ասոնք պատասխանել են թէ իրենց դրուածոց մէջ չափազանցութիւն չկայ , այլ ամենքն ալ հանրաժանօթ եղելութիւններ են : Վերատեսուչն պատուիրել է որ չափաւոր կերպիւ վարուին , բայց կըսեմք , թէ հըրամայր է որ Օրադրի և Մամիկ յօդուածները թարգմանուին ու բարձրապատիւ մեծ Եպարքոսին մատուցուին :

Պառնաւեան Էֆէնտիի որ լրագրական գիւնակն մէջ մատնաւորապէս հայ լրագրաց յօդուածոց թարգմանութեան պաշտօնն ունի , արդարութեամբ ու անկողմնակալութեամբ վարուած կըլլայ , եթէ Մամիկ մէջ հրատարակեալ յօդուածոց վրայ ալ տեղեկութիւն մատուցանէ վսեմ վերատեսչին . ապա թէ ոչ՝ տեղի կուտայ կասկածելու , թէ ինքը համակարծիք է

այն քանի մ'անձանց՝ որք իրենց գաղափարաց դէմ եղող լրագրիւնները գաղափարեցունել կամ խափանել որոշեր են, և միանգամայն ջանադիր՝ այս արտառոց ու լուշման գործադրութեան համար:

Եթէ մեք Պառնասեան էֆէնտիին տեղ ըլլայինք, բոլոր այս կասկածանաց առաջին առնելու համար՝ մինչև ցարդ չտանց ինդրած էինք վսեմ. վերադասէն, որ մենէ առնու հայկական լրագրաց թարգմանութեան պաշտօնը: Բարեկամարար կծանուցանեմք Պառնասեան էֆէնտիին, թէ այս կասկածն ո՛չ միայն ժողովրդեան, այլ և հայ լրագրագետաց մեծագոյն մասին մէջ ընդհանրացած է, և թերեւս օր մը ամենքը միանալով՝ իրեն դէմ օրինաւորապէս բողոք բառնան առ կայսերական բարեխնամ կառավարութիւնն:

ԵՐԵՄՅՆԻՑ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Երեսփոխանական Ընդհանուր Ժողովն երէկ չկրցաւ նիստ ընել, ինչպէս յայտնի է՝ 59 երեսփոխանաց, հանգերձ երկու աստեղանակներով (Յարութիւն պէյ Տատեան և Ստեփան փաշա Արարանեան) ըստ սովորութեան Ղալաթիոյ եկեղեցին և միայն մէկ անգամ դռնփակ նիստ ուղեւուն համար:

Ատենապետ պէյին կողմանէ կանխաւ Ս. Պատրիարք Հօր հաղորդութեամբ երեսփոխանաց մեծագոյն մասին յիշեալ առաջարկութիւնը, բայց Նորին Սրբազնութիւնը չհամաձայնելով՝ ըստ այնմ երկրորդ հրաւիրագիր մը հրատարակել, գիւսանին իմաստութեան ու խոհմութեան յանձնեց անօրինակ զարժանն. սակայն ատենապետ պէյը երկրորդ անգամ ազգարարեց թէ այսպիսի ծանր պարագայի մը մէջ ինք չկրնար ուրիշ անօրինութիւն մը ընել:

Այս կողմն՝ այսպէս. դանք միւս կողմին:

59 երեսփոխաններէն դուրս մնացած երեսփոխանք երէկ Մայր Եկեղեցին հաւաքուեր են: Ասոնց թիւը 30 էն աւելի չէ եղեր: Ռուսիանէն էֆէնտին առժամանակեայ աստեղանակ կարգելով՝ ատենան բացեր և 1½ ժամու չափ խօսակցեր են: Ասոնց մէջ տեսնուեր են 59 էն երկու հոգի, որոց մէկը Մարգարեան Յարութիւն էֆէնտին է եղեր, իսկ միւսը Քէրէսթեան էֆէնտին, զոր ճանչնալու պատիւը չունիմք: Իզմիրլեան Մատթէոս վարդապետն ալ՝ որ բարձրաստիճան եկեղեցականաց հետ ինքն ալ ստորագրած է դռնփակ նստին առաջարկութիւնը, երէկ դացեր նստեր է, ըստ ունանց՝ չկրնալով գիմարել Ս. Պատրիարք Հօր սովորմանց: 200 ի չափ ալ Ժողովուրդ ներկայ է եղեր: Խօսակցութիւնն սկսեր է: Նախ ուղեր են հասկանալ թէ 59 ին մէջ գտնուող և այն պահուն իրենց մէջ երեւոյղ երեսփոխանք ինչ նպատակաւ ստորագրեցին: Մարգարեան և Քէրէսթեան էֆէնտիներուն ինչ պատասխանեցն չիմացանք. թէ և բան մը ծամծրմեր են, նակայն ներկայ եղող ունկընդիրներէն շատերը չեն կրցեր հասկանալ բայց իզմիրլեան Մատթէոս վարդապետն ըսեր է, թէ ինչպէս շատրագրէր

դռնփակ նստի առաջարկութիւնը, քանի որ կանանէ թէ Ընդհանուր Ժողովը անտարբեր կգտնուի նոյն իսկ իրեն դէմ եղած ցոյցերուն առջև, և քանի որ ինքը ազատութիւն չունենար իւր կարծիքն յայտնելու. և աւելցուցեր է թէ ինքը միշտ ժողովին նիստերուն ներկայ կգտնուի, երբ ցոյցեր չըլլան և անգործութիւնն ու օրինաւորութիւնը տիրապետեն: Ասկէց յետոյ, երեսնից մէջէն սկսեր են խօսիլ: Ոմանք պնդեր են որ երբէք կարեւորութիւն չտրուի 59 ին առաջարկութեան. ուրիշ մը ուղեր է որ այսպէս շարունակեն թէեւ սակաւաթիւ են, և ըստ օրինի հրաժարեալ հրատարակեն 59 ը, երբ հետզհետէ երեք անգամ բացակայ գտնուին. անդիէն մէկը պատասխաներ է թէ իրենք չեն կրնար հրաժարեցունել զանոնք, քանի որ որ և է որոշում չեն կրնար ընել մեծագոյն մասն չունենալուն համար. ուրիշ մը բաւական նախատական զրոյցներ ըրեր է 59ի դէմ, և մէկ քանին ալ ձայնակցեր են, բայց մէջերնուն մէկը իմաստութեամբ յանդիմաներ է զանոնք և լռեցուցեր է. մէկն ալ լրագրի մը դէմ բողոք բարձր է, երեսփոխանաց համար Խոջա ըսելը ծանուցանելով. ուրիշ մ'ալ առարկեր է, թէ 59 երեսփոխանք պէտք է որ ժողովին դան և ժողովոյ մէջ ընեն իրենց առաջարկութիւնը, և թէ արտաքոյ նստի եղած որ և է առաջարկութիւն ընդունելի չէ: Վերջապէս՝ նկատելով որ իրենք վտարագոյն մասն են, նկատելով որ դռնփակ նիստ ընել ուղղութեամբ մեծագոյն մասն կկազմեն, և չեն կարող հրաժարերեցունել զանոնք, նկատելով որ առանց նոր անօրինութեան մը կարելի չէ երեսփոխանական ժողով դուստրել և մեծագոյն մասն ունենալ ու որոշում տալ, համաձայնեցին առաջարկել Ս. Պատրիարքին, որ Ընդհանուր Ժողովոյ գիւսանին հետ խորհրդակցելով՝ խոհմութեամբ արժանին անօրինուի, և նոր հրաւիրագրով ժողով դուստրի:

Երէկ երեսնից մէջ եղած այս խօսակցութեան վրայ՝ մեր գիտողութիւնը չաւելցուցած, նախ և յառաջ մեք ալ իւրեւ երեսփոխան և իրքե խմբագիր կըսողքեմք այն լրագրոյն (Ափա) դէմ, որ երեսփոխանաց մէկ մասին համար Խոջա ըսած է. կրողքեմք նաեւ ամեն անոնց դէմ, որ մեր գաւառացի սիրելի ազգայինները կանադէն այս նախատական բաւը գործածելով. մեր եղբայրներն են անոնք, մեր սիրելիներն են, և եթէ անոնք մէկ պակասութիւն ունին, մեք շատ աւելի պակասութիւններ ունիմք, և շատ անգամ գիտութեամբ պակասուոր կը գտնուիմք. մեր, երեսփոխան ըլլոյ, խմբագիր ըլլոյ, ազգային պաշտօնակալ ըլլոյ, մեր պարտքն է՝ ազգին մէջ եղբայրութիւն, սէր և միաբանութիւն ձգել, և ո՛չ թէ Խոջա և ուրիշ անարդական բաւերով նախատել զանոնք և ի խոր խոցել: Եթէ երէկ դռնփակ ըլլար նիստը, իւրեւ երեսփոխան այս բողոքը պիտի ընէինք մենք ալ, և պիտի պահանջէինք որ հրապարակային յանդիմանութիւն ըլլայ Ափայի խմբագրին: Եթէ նոյնը երէկ չկրցանք ընել, սոսոր ահա՛

մեր լրագրոյն մէջ կըբողոքեմք ի յանդիմանութիւն՝ մեր սիրելի գաւառացիները նախատող Ափայի:

Դարով երեսնից խօսակցութեան, չեմք կրնար չմեղադրել անոնցմէ մէկ քանին, որ խոհմութիւնը բողոքովին մէկգի դռնելով՝ բերանին եկածը թո՛ղ կուտան, կնախատեն իրենց պաշտօնակից երեսփոխանները, մինչդեռ անոնց մէջ իրենցմէ չա՛տ աւելի ազգասէր, հանճարաւոր և աղնուական անձինք կգտնուին: Այս 59 երեսփոխանաց դռնփակ նստի առաջարկութեան դէմ երեսնից ամանց ամենէն գլխաւոր, ամենէն զօրաւոր փաստն է ըսել, թէ 59 երեսփոխանք իրաւունք չունին դռնէն առաջարկութիւն ընել, թո՛ղ ներկայ գտնուին ժողովին և իրենց առաջարկութիւնն ընեն:

Արդար և ընդունելի է այս փաստը ուրիշ պարագայի մէջ. բայց ներկային համար այնպէս չէ. 59 երեսփոխանք ուրիշ մէջ ընեն, այլ՝ վերջին նստին մէջ ամանց առաջարկութեամբ և գրգռութեամբ տեղի ունեցած սիրտբան շարժումներէն ու ցոյցերէն հարկադրելով ու վախճալով կառավարիկն որ այս նիստն դռնփակ ըլլայ: Կվախանա՞ք, կըսեն. իսկ երեսնից մէջէն ոմանք կպահանջեն որ ժողովի դան, դռնաց նիստ ըլլայ, և սոյն դռնաց նստին մէջ խօսին ու առաջարկեն դռնփակ ըլլալու պէտքը: Ահա՛ պահանջում մը, որ բողոքովին անիւրաւ է և անգործադրելի: Եթէ Ս. Պատրիարքն ալ այսպէս առարկէ, մինչև վերջը պնդէ, Ընդհանուր Ժողովոյ գումարումն անկարելի պիտի ըլլայ, պառակտում պիտի տիրէ, ազգային գործերը երեսփոխան պիտի մնան, և թերեւս այնպիսի հետեւանքներ յառաջ գան, որոց համար մասնաւանդ Ս. Պատրիարքը ամենաժանր պատասխանատուութեան տակ մնայ թէ՛ ներկային և թէ՛ ապագային առջև: Ս. Պատրիարքը եթէ կիրքի աւրատաւոր համբաւ ունենալէ, պարտի ամենայն խոհմութեամբ շարժիլ և չանաւալ իւր շուրջը եղջերուն ձախող խրատուց: Ընդհանուր Ժողովը ուրիշ անգամ ալ դռնփակ նիստ ըրած է. այս առաջինը չպիտի ըլլայ. 59 երեսփոխանաց ստորագրութեանց շարքը թո՛ղ քննէ Ս. Պատրիարքը, կրնայ ըսել երեսնից ամանց պէս թէ անպիտան մարդիկ են ամենքն ալ. ինչ կողմն առնք. — միայն մէկ անգամի համար դռնփակ նիստ ընել: Այս առաջարկութեան գործադրութեան համար երբէք գժաւարութիւն չկայ, նոր բան մը չէ, և ուղղութեամբ երեսփոխան են, և մասնաւանդ երեսփոխանութեան մեծագոյն մասը կկազմեն:

Թղթատաղութեան վերադասութեան կողմանէ կծանուցուի, թէ Տաճկաստանի ամեն կողմը զրկուած լրագրաց ամեն մէկ հատին համար, մինչև 16 կըրամ եղողէն՝ 5, մինչև 30 կըրամ եղողէն՝ 10, և ասոնցմէ աւելի կշռուներէն 20 ական փարսց պիտի առնուի սոսուհետէ:

Այս անօրինութեան համաձայն՝ մեր լրագրէն 5 ական փարսց պիտի առնուի, որովհետեւ 16 կըրամէն պակաս է. սակայն այս անգամ 10 ական փարսց ուղեւ

յին, և մեք ալ պարտաւորեցանք այնպէս վճարել՝ ծրարները ետ չձգելու համար: Մակայն մտադիր եմք, այսօր վաղը թղթատարութեան և հեռագրութեան վերատեսչին դիմել ու բողոքել: Եթէ 10 փարայ վճարեմք թերթ դուրս՝ մեծ վնաս կը լայ մեզ: Անշուշտ մեզի պէս կը օղորեն՝ մեր լրագրոյն գիրքն ունեցող թերթերուն արտօնատեարք ալ, ինչպէս են Հայրենիք՝ Օրագիր, Մեղու, Մամուլ, Բուզնամէի-Ճէրիտէի-Հաւատիւ, Հաղպիղ, և այլք:

Ասկէջ յառաջ լսելով, թէ լրագրաց և նամակաց բօթայի ծախքերը պիտի շեղուին, ուրախացանք. սակայն մեր այս ուրախութիւնն ի դերե ելաւ, որովհետեւ եթէ այսպէս շարունակուի, բաւական կ'ընտանիք: Փոյթ չէ՛ր, եթէ լրագրութիւնը արդիւնաւոր վիճակ մ'ունենար:

ԵՂԵՐԳ ԸՆԳ ՏԱՐԱԺԱՄ ՄԱՀ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՇԱՎԱՍԳ
ՆՈՐԱՍԽԱՆԻՆ ՈՐԳԱՆՑ
ՎՍԵՄԱՓԱՅԼ ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՅԻ ՏԱՏԵԱՆ

Քվ, դառնադին բաժակ ցաւոյ
Բամել դառն է քանի՛ արդեօր,
Երոյ սրտին ծաղիկ սիրուն
Խամիէ կանուխ խորշակ մահուն:

Քվ, քանի՛ սիրաք սիրադորով
Հեծեն ի ցաւս աղետորով,
Եւ ցողադին քանի՛ աչիւնք
Ալուն ուրուն հեղուն արցունք:

Այսպէս ծաղիկ նորափրթիթ
Տատեան տոհմին նոր շառաւիղ
Ահա աւաղ խամրի կանուխ
Սիրադեղուն սրտից ի սուգ:

Յնիկ Շառապ սիրուն մանկիկ
Թռչի յերկին յէին ի զերկի,
Բայց հօր սրտին թողու կակիծ
Եւ մօր սրտին սաստիկ թախիծ:

Տաւրա՛կդ անմեղ, թռար կանուխ
Բայց վշտահեծ ծնողացդ սուգ
Նորոգեցի՛ կրկին յաւէս
Թէ յիշեցենք քանի՛ զքեզ:

Եւ իմ սրտիս տխուր նուագ
Սիրտս՛նքդ անմեղ տաւրակ,
Տողքս են զօր արգասիք
Յաւօք ձօնեմ ցորտ տապանիդ:

75 Օգոստոս 51 ի Մագր-գիւղ
Գ. ՄԱՆՈՒՐԵԱՆՑ

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստոսիա Սուլթանը՝ Եգիպտոսի իշխանութեան գանձային և արտաքին գործոց պաշտօնէից, Ստադը ու Նուպար փաշաներուն, Միւշիրութեան ստորման չնորհերէ, և Նորին վեհափառութեան թիկնապաշտներէն Բաշիա պէյ Եգիպտոս ուղեւորներէ՝ պէտք եղած հրովարտակները տանելով:

Հայտդդի Նուպար փաշա ալ բարձրանալով նախարարական այս գերագոյն տախտիմանին, մեծ փառք ու պատիւ կրեւրէ ընդհանուր Ազգիս:

— Օգոստոսիա Սուլթանը Օսմանիէ տիանակուռ պատուանշան չնորհեց ծովային գործոց պաշտօնէաց Ահմէտ փաշային, ի քաջակերութիւն անդուլ և անձնուէր ջանից նորին:

— Կայսերական պալատան երկրորդ քարտուղար անուանեցաւ Զիյա պէյ,

որ անցեալները այս պաշտօնէն հանուեցաւ:

Երրորդ քարտուղար կարգեցաւ Ֆադըլ պէյ, որ երկրորդ քարտուղարութեան պաշտօնը կ'ավարէր:

Օգոստոսիա Սուլթանին թիկնապաշտանուանեցաւ Բէշիտ փաշա-վատէ Խալիլ պէյ, միւրալայութեան ստորմանաւ:

— Արտաքին գործոց պաշտօնէաց Բաշիա փաշա չորեքշաբթի օրը մայրաքաղաքս դարձաւ Օսէսպէն, ինչպէս կ'յուսացուէր:

— Եգիպտական իշխանութիւնը որոշեւր է, Եգիպտոս տարուած ծխախոտէն, թէնպէքիէն և շինուած սիկառէն օխայ դուրս՝ 20 դրուշ առնել առանց տեսակի խարութեան, և ծխախոտ, և այլն փախցունողը կառավարութեան ծանուցանողին տալ բռնուածին կէսը:

— Գանուբեան կուսակալութեան լրագիրը կ'ծանուցանէ, թէ քօլէրայի հիւանդութիւնն սկսած է անհետիլ Գանուբեան գաւառէն, վերջին օրերս հարուածներն սակաւ ու անդօր ըլլալով:

— Մայրաքաղաքիս մէջ պատահած վերջին փոթորիկն ատենը, Կէլիպօլի մէջ ալ խիստ ուժգին փոթորիկ մ'եղնելով, շատ արտերու վնաս պատճառեւ, և հինաւուրց ծառեր արմատաքի խլեր է: Գիւղացի մը՝ որ փոթորիկն ատեն հեծեալ կերթայ եղեր, չկրնարով դիմադրել հովին ուժգնութեան, ճամբուն վրայ գտնուած լիճն ինկեր է ձիուն հեա, և երկուքն ալ խեղդուեր են: Ասկէջ զատ, կենաց կորուստ չէ եղեր:

— Նախարարոց Ժողովն երեքշաբթի երեկոյ բարձրագոյնում մեծ Եպարքաին ապարանքը գումարեցաւ:

— Կայսերական Սուլթանից և Ափր շողեանները՝ որք վերջին փոթորիկէն վտանգեալ կկարծուէին, երէկ առաւօտ մայրաքաղաքս հասան անվտանգ:

— Աւստրիոյ կայսեր կողմանէ պատուանշան զրկուեր է՝ մայրաքաղաքիս պարսկական դեսպանին:

— Անցեալ չորեքշաբթի օրը Թրամիսլի կառաց մէկն Ագոարայ երիտասարդ մ'ալ կոխեր, և խեղճ հիւանդանոց տարուելով՝ քանի մը ժամէն մեռեր է:

— Վերջին փոթորիկին օրը իզմիր, ճերմակ ծովու կղզիներն ու Անատոլի մէջ ալ փոթորիկ պատահելով, հսկայ ծառեր կործանեւ, արտեր ու սոցիւններ ապակաւեւր է:

— Հինգշաբթի օրը բարձրագոյնում մեծ Եպարքոս արտաքին գործոց պաշտօնէաց վեհափաշալ Բաշիա փաշայի հետ օգոստոսիա Սուլթանին ներկայանալով՝ Նորին վեհափառութեան մատուցին Ռուսաց Աղեկսանդր կայսեր կողմանէ ուղղեալ չնորհակալութեան ինքնագիր նամակը, և Ռուսաց կայսեր ընծայած պատուանշանները կրելու հրաման ընդունեցան:

— Հինգշաբթի օրը Ռուսաց Աղեկսանդր կայսեր տարեդարձի օրն ըլլալուն պատճառաւ, կայսերական պաշտօնը նաւն ուստական վաճառական նաւուց հետ դարդարուելով՝ ըստ սովորութեան

21 թնդանոթ արձակեց, և կայսերական պալատան ու Ռ. դրան կողմանէ յատկապէս պաշտօնակալներ ուստական դեսպանատունը երթալով չնորհակալեցին:

— Բումանիոյ մէջ ալ քօլէրայի հիւանդութեան ազդեցութիւնը սկսեւր է արեւալի մէջ ալ ուժգին փոթորիկ մ'եղնելով և ջրհեղեղանման անձրեւ գալով՝ հեղեղները քաղաքը կոխեր և փողոցներէն անցուդարձը կտրեր են: Հեղեղներն արմատաց ամբարներն ալ կոխելով՝ մեծ վնաս պատճառեւ են:

— Մայրաքաղաքիս մէջ պատահած վերջին ահուկի փոթորիկն օրը թէքիրաաղի մէջ ալ ուժգին փոթորիկ մ'եղնելով և ջրհեղեղանման անձրեւ գալով՝ հեղեղները քաղաքը կոխեր և փողոցներէն անցուդարձը կտրեր են: Հեղեղներն արմատաց ամբարներն ալ կոխելով՝ մեծ վնաս պատճառեւ են:

Քաղաքէն երեք ժամ հեռի Նայիպ գիւղին մէջ 17 տուն կործանեւր են, և կենաց կորուստ ալ եղեր է:

Այս փոթորիկն պատճառաւ յիսուն հազար լիրայի չափ վնաս բերէ Բումէլի երկաթուղոյն ընկերութիւնը, այլ և այլ տեղեր ճանապարհի աւերմունք և հետեւաբար նորոգութիւն ու գաղաւթում հարկ ըլլալով:

Բումանիոյ կարուստ իշխանին տիկինը տեղւոյն տիկնայց հազած հանդերձէն ձեռք մը ծանրագին հանդերձ նուիրեր է Աւստրիոյ կայսրուհւոյն, և նա ալ շնորհակալութեամբ ընդուներ է:

— Խալիլի թագաւորին վիշննաւ և Պէրլին ընելիք ուղեւորութիւնը՝ լրագրաց դիտողութեանց ու խորհրդածութեանց ընդարձակ նիւթ մ'եղած է այժմէն: Ընդհանրապէս կկարծուի, թէ Գերմանիա՝ Աւստրիա և Իտալիա պիտի միանան, եւրոպական հաւասարակշռութիւնը չխանդարեւու և Գերմանիոյ ու Իտալիոյ յաղթութեանց արդիւնքը անոյցը պահելու համար, երբ Գաղղիոյ մէջ թագաւորութիւն հաստատուի Պուրպոնեան ազգատոհմէն, և երբ պապական կղերն իւր նախկին ազդեցութիւնն ստանայ:

— Եւրոպայի մէջ տարին 2 միլիոն 150 հազար ժամացոյց կ'ընել, 127 միլիոն 500 հազար ֆրանկ արժողութեամբ:

— Հեռագիր մը մտերմ ծանոց՝ Գիւլայի մէջ ապստամբութեան մ'երեւան եղնելը: Վերջին լուրերը կ'յաւելուն, թէ այս ապստամբութեան հեղինակ է Եօմօնա ըստած ցեղը, որ խանութեան կողմանէ որոշեալ տուրքը վճարել չուղեւրով՝ դուրս վերցուցեր, և իր վրայ եկող ուստական զօրաց դէմ յարձակումներ ընելով՝ 2 հրամանատար ու 8 զինուորականներ, և 4 հրամանատար ու 38 զինուոր վիրաւորներ է. սակայն յետոյ ի հրնաղանդութիւն գալով՝ սկսեւր է հատուցանել սահմանեալ տուրքը:

— Փարիզի և գաղղիական ուրիշ քանի մը քաղաքաց մէջ քօլէրան երեւան եղեր է. միայն Փարիզ չորս աւուր մէջ 59 հոգի զոհ գացեր են:

Պարսից Շահն իւր կառավարութեան երկիրն ուր կ'ստեղծուէ պէս, մեծ Եպարքոս ու զինուորական գործոց պաշտօնեայ Հիւսէյին խան հրաժարական տուեր է իւր պաշտօններէն, և Շահը երկու օր չէ ընդունել հրաժարականը, սակայն նորա պնդելուն վրայ ստիպուել է ընդունիլ:

Հիւսէյին խան մայրաքաղաքի մէջ երկար ժամանակ դեսպանութեան պաշտօն վարած ըլլալով՝ օսմանեան ու եւրոպական մեծ տէրութեանց նախարարաց ծանօթ և քաղաքականութեան հմուտ անձ մ'է, և համայն Պարսկաստանի մէջ գրեթէ նմանը չկայ: Այնպիսի ժամանակի մը մէջ, յորում Պարսկաստանի մէջ այլ և այլ կարեւոր բարեկարգութեանց մուտ դանելը կ'յուսացուէր, այս անձին անաւեր կ'ընկալ հրաժարականը անշուշտ դադարներ մ'ունի: Կիարծուի, թէ հրաժարման գլխաւոր պատճառն է՝ յառաջագիւծութեան բարեկամ չեղող մասը, որոց մէջ կ'դառնան պարսիկ նախարարաց ամանք և նոյն իսկ Շահին սրգելը: Եւ արդարեւ գիտարկին է և մեծամեծ զոհողութիւնք պէտք են՝ բարեկարգութիւն մտածներու համար այնպիսի երկրի մը մէջ, ուր բաց ի ռամկէն աւաղանին և աղբեղութեան տէր անձինք ամենայն զօրութեամբ կ'միջին և յարաժամ արդելը ու գիտարկութիւններ կ'յարույանեն:

— Մարտիրոսէն օգոստ. 13 թուով դուռածի մը նայելով, այս տարի Դաղղից մէջ և Եւրոպայի արեւմտեան կողմը արմաթիւ նուազ ըլլալուն պատճառաւ՝ բաղմամբիւ վաճառականական նաւեր կը թափին Մարտիրոս: 48 ժամու մէջ Արեւելքէն արմաթիւ բեռնաւորեալ 144 նաւ դայեր են, թող Սե ծովու եզերքէն և մանաւանդ Ռուսիայէն գաղաճները: Մարտիրոս մէջ արմատաց վաճառականութեամբ զբաղողներուն մեծագոյն մասն յոյն են. ասոնք ամիսէ մը հետէ առաջատանաւ և շողենաւ վարձելով Սե ծով օսմանեան ու ռուսական նաւահանգիստները կ'ըրկեն, և մէկ ամսոյ մէջ քանի մը միլիոն ֆրանկ շահեր են, բայց ի միջնորդաց շահած հազարաւոր իրաններէն:

— Ճաքոնի կառավարութեան ներկայ տարուան մուտքն 9 միլիոն 750 հազար, իսկ եւրոպ. 9 միլիոն 320 հազար լիւրա է:

— Չինաստանի կառավարութիւնը խըստիւ պատուէր հաներ է, որ ծնողք այսուհետեւ իրենց աղջիկ զուակները ջրահեղձ ընելով չտանան:

Պէտք է գիտնալ, որ Չինացիք — ի բաց առեալ 100 ին 20-30 ք — սովորութիւն ունին իրենց աղջիկ զուակները ծընածին պէս ջուրի մէջ կոխել և խեղդել մէկ մասը աղջիկ զուակ չուղելուն, և մէկ մասն ալ աղքատութեան պատճառաւ:

Չկարծուիր, որ դիւրութեամբ արգիւռի՝ այս առանին բաղմամբամանակեայ խժդժութիւնը:

ԱԶԴ

Վաղը՝ Սեպտ. 2՝ Ղալաթիոյ կիրակնօրեայ վարժարանը ժամ 3½ ին պիտի

դասախօսէ մեծ. տօրթօր Դրիգոր Էֆէնտի ճէռահեան՝ առողջարանութեան վրայ: Դասախօսութեան առարկայն է, Սերժոյնի ախտի հոտած և Երազմարտութիւն:

1 սեպտեմբեր 1873

Բիւրոսարար Դաւաթեան

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆԻՔ

ՏԵՂԵԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎԻՃԱԿԻՆ ԴԱՂԱՏԻՈՑ

ԱՅՅԵԼՈՒԹԵԱՄԻ ՆԱԹԱՆԵԱՆ

ՊՕԴՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Դին 3 զուրուշ:

ԳԱՂՏՆԻՔ

ՀԱԻՍՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԹԱՐԳԱՆՈՒԹԻՒՆ Կ. Ս. ԻԹԻԻՃԵԱՆԻ

Երեւոյ Կոմիտէ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Այս հռչակաւոր գործոյն առաջին տպագրութիւնը շատոնց սպառած լինելուն համար վերստին իւրջս ընծայուեցաւ Արամեան տպարանէն, և կծախուի մասնաւորապէս ի դրատան փարիզու Յակոբեան խան թիւ 13, և ի դրատան Պաղտատար աղայի Սրապեան ի Մերձան Զարը թիւ 29 և ամեն դրաւաճառաց քով: Դին պատկերադարձի կիսակ. 6 ֆր. և անց պատկերի թղթեայ. 4 ֆր.:

ԲԵՇԿԵՐԻ ԼԻՍԱՆԸ ԹԻԻՐԵԻ

(ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԹՈՒՐԲԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ)

ԳՐԹԱՊԸ ԹԱՍԸ

(ԳԻՐԳ Թ.)

ԴԱՎԱՅԻՏԻ ԱՐԷՊԻՅԷ

(ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԵՐԷՆ)

Երեւոյ Տաճ. Էրեւն անուն դասադրքաւոր յառաջարկութեանը մէջ խոստացածս ահա կատարելի՝ նոր ու դիւրութեայ եղանակաւ և ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԹՈՒՐԲԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ անուամբ դասն երկու հատոր դասագիրքեր հեղինակելով: Բանաւոր աւելիներ ստիպելին զիս ի սկզբան սոյն իններորդը (բառագիտութիւն աւրաբերէն) և ապա հետզհետէ միւսները տպագրել տալու: Եր գտնուի կամարջին գլխի պարագան և ամէն Հայ դրաւաճառաց քով ի գին (10) տասն դահեկանի:

Վրան ձեռագիր ստորագրութիւն չի կրող օրինակը նենդեալ է:

Պ. Դաւաթեան

ՆԱԽԱԿԻՐԹԱՐԱՆ

ՅՐԱՆՍԵՐԷՆ

ԼԵԶՈՒԻ

ՅՈՐԴԵԱՆ

Ի ԽՈՐԷՆ ԵՊԻՍԿՈՓՈՍԷ ՆԱՐԱՊԷՑ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Դին 1 ֆրանկ 25 ՍԱՆԴԻՄ

Ար ծախուի ի Գրատան փարիզու, ի Յակոբեան խան թիւ 13, և ի Գրատան Պաղտատար աղայի Սրապեան, ի Մերձան Զարը թիւ 29, և ամեն դրաւաճառաց քով:

Այս դասագրքի պակասութիւնն զգալի կը

թուէր մեղ. ուստի խնդրեցինք Գեր. Խորէն Եպիսկոպոսէն որ ի վաղուց պատրաստած ու նովա դաս տուած ձեռագիրն անգամ մի եւս աչքէ անցնելով մեղ յանձնէ դայն ի տպագրութիւն: Նորին Սրապետութիւնն ընդունեց մեր առաջարկութիւնը, և իւրջս ընծայեցինք դայն ի մեր հաշիւ:

Աւելորդ կը համարեմք դուռաւոր այս գիրքը: Դասատուք կարող են փորձով ահանել և յիշեցնել վկայել թէ նոր սկսող աղայոց համար որչափ կարեւոր և ընտիր մեթոտիւ հեղինակուած է այս գրքոյը և ո՛րքան պիտանի է Պօլսոյ՝ մանաւանդ գաւառային դպրոցաց համար: Յուսամք թէ դասատուաց կողմանէ քաջաբերուելով՝ սորա ընդարձակագոյնն ալ կ'ըսկսինք իւրջս ընծայել:

Ճ. Ա.

PILULES HOLLOWAY

ԴԵՂԱՆՏԱՔԻ ՀՈՒՆՈՒՆԻ

Լեարդի, ստամոքսի, և աղիքներու ամեն տեսակ անկարգութեանց համար խիստ ընտիր է սոյն ղեղաճառը, նաեւ ջղային տկարութեան, ուժաթափութեան և տխրութեան համար. կը ջնջէ և անհետ կ'ընէ ամեն տեսակ անշտախտութեանց հետքերը: Սրտի և երկկամանց վրայ օգտակար ազդեցութիւն մ'ունի. արիւնը մաքրելով նոյս խանգարեալ վիճակը կը կանոնաւորէ, և զրգուելով կենսական գործարանները կը զօրացնէ: Իւր ղեղակոն մեծ ազդեցութեամբ սրտախառնութիւն, կուծուութիւն, մաղձային հիւանդութիւններ, որովայնի մէջ լեցուած կաղեր, գլխի ցաւեր կը վանէ. մաքսողութիւնը կը չափաւորի, և մարմինը մաքրուելով բոլոր այն ազդեղութիւններէ՝ որ շատ անգամ զանազան հիւանդութեանց սկզբնապատճառ կըլլան, առողջ, ուժեղ, և բնական զերբը կ'ըզենու:

ONGUENT HOLLOWAY

ՍՊԱՂԱՆԻ ՀՈՒՆՈՒՆԻ

Մորթային հիւանդութիւնք և վերք բուժելու մասին ունեցած արդարամասնութեամբ չհաստատիր բնաւ ուրիշ ղեղ մը. հին կամ նոր թուեաւոր վերքեր, ուսեցք, քաղցկեղ (շիրիփէնէ), սրունից և ստեանց վերքեր կամ բոլորովին կանցնին և կամ կ'աւանան. օգտակար է նաեւ հարբուխի, հազի, սրտի բարսխման, մանաւանդ օգտաւ (եւէլ) ըստած հիւանդութեան: Իւր կաղաւորիչ և զօրութար ազդեցութեամբ խոյլ (սրբաճա) հիւանդութեան ապականիչ զօրութիւնը ի՞նչ աստիճան սր ըլլայ՝ կը զիմադրուէ:

Այս ղեղերուն գործածութեան եղանակը նշանակուած է իւրաքանչիւր առափի վրայ, որ կը գտնուի ամեն ղեղաւաճառներու քով:

Աւելի առնել ուղղութիւնը կը հրաւիրուի առ հեղինակն տօրթօր Հոլլուէ ի Վոնտոն Օքսֆորտ փողոց թիւ 555:

ՊԱՅՄԱՆՔ ՓՈՒՆԶԻ

1.—Փառնջը 2ՈՐԵՔԵՄՈՒԹԻ և ՇԱՐԱԹ օրերը կը հրատարակուի:

2.—Տարեկան բաժանորդագրին է միայն չորս արծաթ մէճիս՝ կանխիկ վճարելի թէ՛ մայրաքաղաքիս և իւր արուարձանաց և թէ՛ գաւառաց համար:

3.—Վեց և երեք ամսոց համար ալ բաժանորդ կը նշանակուի:

4.—Տեղական ու գաւառական թղթատարութեան ծախքը խմբագրութիւնը պիտի վճարէ:

5.—Հատը 40 փարայ է, և կը գտնուի ամեն Հայ դրաւաճառաց խանութները և ձեռքէ ծախողներու քով:

6.—Մանուցման սողը 40 փարայ է մէկ անգամի համար: Աւելի աժան կըլլայ աւելի անգամներու համար:

7.—Խմբագրութեան վերաբերեալ որ և է գիր ուղղելի առ Տնօրէն-Տէր Հ. Ա. Արմաճեան, Կ. Պօլսոյ Արմաճ-Համամ խալիլ խան միջին յարկ թիւ 19:

ՏԵՐՈՒՆ ԵՒ ՏԷՐ

Հ. Ս. ԱՆԱՃԱՆԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ս. Դ. ՊԱՐՏԻՉՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽԱՆԱՎԵԼԱՆ ԽԱՆ ՎԵՐԱՆՅԱՐԿ ԻԹԻ 12.